

Казахский национальный университет имени аль-Фараби

Актуальные проблемы высшей школы

Сборник материалов
2-й научно-методической конференции
(29 марта 2017 года)

Алматы, 2017

УДК 378 (063)
ББК 74.58
А 43

*Рекомендовано Ученым Советом
Факультета международных отношений*

Редакционная коллегия:

Айдарбаев С.Ж. – доктор юридических наук, профессор заведующий кафедрой международного права.

Татаринов Д.В. – кандидат юридических наук (PhD), доцент кафедры международного права

Актуальные проблемы высшей школы: Сборник материалов 2-й научно-методической конференции (29 марта 2017 года). – Алматы, 2017. – 73 стр.

ISBN 978-601-04-2590-3

Данный сборник материалов научно-методической конференции может представить интерес для профессорско-преподавательского состава, докторантов, магистрантов.

УДК 378 (063)
ББК 74.58

ISBN 978-601-04-2590-3

© - коллектив авторов, 2017

СОДЕРЖАНИЕ

1. <i>Айдарбаев С.Ж., Удербаета Б.А., Даркенбаев А.И.</i> О привлечении иностранных преподавателей в школы и вузы страны.....	5
2. <i>Айдарбаев С.Ж., Удербаета Б.А., Даркенбаев А.И.</i> Методические аспекты организации и проведения научной стажировки магистрантов.....	10
3. <i>Әпенев С. М.</i> Қазақстан Республикасының және шет елдердің қылмыстық процессуалдық құқығы пәнін оқытудағы практикалық есептердің маңызы.....	12
4. <i>Баймагамбетова З.М.</i> Особенности организации контроля знаний, умений и навыков студентов.....	14
5. <i>Бимагамбетова Ж.Т.</i> Современные образовательные технологии при обучении английскому языку.....	20
6. <i>Досымбекова М.С., Токтыбеков Т.А.</i> Особенности учета глобализационных факторов в процессе обучения студентов по специальности "международное право".....	23
7. <i>Губайдуллина М.Ш., Балаубаета Б.М.</i> Зерттеу мәселесінің терминдер мен терминологиялық негіздемесі: сын тұрғысынан ойлау әдістері.....	27
8. <i>Жайлау Ж., Д.Ә. Әбділда</i> Заң пәндерін оқытудағы жобалық технологиялар	32
9. <i>Жетібаета Н.С.</i> Жоғары оқу орындарында білім мен ғылымды интеграциялаудың өзіндік ерекшеліктері.....	34
10. <i>Машимбаева Г.А.</i> Методика проведения научного семинара в магистратуре.....	36
11. <i>Муртаза А.Ш., Бимагамбетова Ж.Т.</i> Globalization of the English Language.....	40
12. <i>Өміржанов Е.Т.</i> Оқытушыны ғылыми ізденіске ынталандыру турасында	44
13. <i>Сайрамбаева Ж.Т., Машимбаева Г.А.</i> Некоторые вопросы совершенствования системы заочного образования.....	47
14. <i>Сайрамбаева Ж.Т.</i> Problems of training creative specialist.....	49
15. <i>Сылкина С. М.</i> Применение психолого-педагогических основ обучения в процессе подготовки специалистов в области международного права.....	51

**Губайдуллина М.Ш.,
д.и.н., профессор
КазНУ им. аль-Фараби
Балаубаева Б.М.
к.и.н., доцент
КазНУ им. аль-Фараби**

**Зерттеу мәселесінің терминдер мен терминологиялық негіздемесі:
сын тұрғысынан ойлау әдістері**

Халықаралық қатынастар контекстіндегі терминдерді орынды пайдалана алу өте маңызды. Жас ғалымдар мен студенттер ғылыми зерттеу жұмыстарын жазу барысында терминдерді, ақпараттарды сыни тұрғыдан саралай алу керек. Сол ретте ғылыми терминологиямен де анықтама беру қажет және сонымен қоса, анықтама сізге негізгі тезис ретінде көмек көрсетуі мүмкін. Сіз халықаралық қатынастардың негізгі терминдерінің анықтамаларының

мысалдарына мұқият назар аудару керексіз. Келесі терминдер халықаралық қатынастарда бірнеше мәнмәтінде қолданылады.

Біріншіден, *Ұлттық мемлекет* терминіне халқы негізінен біркелкі болып келетін; әсіресе: бірнеше емес, бір ұлттан тұратын (*Мемлекет, Егемен, Ел*) мемлекеттің үстіндегі саяси ұйымның формасы деген анықтама беріледі [2]. *Мемлекет* дегеніміз тұрақты әкімшілік орган (үкімет) қамтамасыз ететін ережелер жиынтығы бар үлкен әлеуметтік жүйе. Бұл орган егемендікті бекітеді және оның сақталуын қамтамасыз етуге тырысады. Яғни, мемлекет әлеуметтік жүйеде өзінің юрисдикциясы шеңберінде шешім қабылдаудың ең жоғарғы қайнар көзі болуға ұмтылады, және өзінің ережелер жиынтығын құру мен оларды қадағалауға сырттан араласуды қабыл алмайды. Мемлекет ішіндегі кіші жүйелер және Біріккен Ұлттар Ұйымы сияқты ірі халықаралық ұйымдар егеменді емес, себебі мемлекеттер әдетте олардың өкілеттіктерін қабыл алмайды. Мемлекет билікті жүзеге асыру немесе ережелерді құру мен орындалуын қамтамасыз етумен сипатталатын саяси концепт болып табылады. *Егемен*: мемлекет аумағында адамдар мен оқиғаларды бақылайтын абсолютті күш.

Ұлт: көптеген ұқсастықтары (қызығушылықтар, әдеттер, ойлау жолдары және т.б.) бар болғандықтан белгілі-бір мемлекет құруға ниет білдірген жеке тұлғалардың тобы. Мемлекет терминінен айырмашылығы: ұлт термині оның адамдарының субъективті сезімдерімен сипатталады. Бұл анықтама бойынша, бүгінгі күнгі барлық ұлттар ұлттық-мемлекет болуға ниет білдіреді, алайда көптеген ұлттар шын мәнінде басқа мемлекеттердің бөліктері болып табылады, ал көптеген мемлекеттер ұлттық мемлекеттер болып табылмайды. Жалпы, ұлттық мемлекеттер көпұлтты мемлекеттерге қарағанда өз азаматтарының адалдықтарына сенімді бола алады, бұл оларға өздерінің халықаралық қатынастарында («халықаралық» термині шын мәнінде «мемлекетаралық» болу керек) көбірек күшке ие болуға көмектеседі [1].

Қоғам: ұлтты құратын немесе мемлекеттің бақылауында болатын халық. Кейбір қоғамдар бір мемлекет және бір географиялық аумақпен шектелсе, кейбіреулері ондай болмайды. Қоғам термині, мемлекет және ұлт терминдеріне қарағанда бір ғана анықтамамен шектелмейді, себебі қоғамдар әртүрлі мемлекеттер мен ұлттармен қиылысады. *Ел*: анықталған географиялық аумақ. Термин жай ғана кеңістік мағынада сипатталады. *1648 жылғы Вестфаль бейбіт келісімі*: негізінен, ортағасырлық тәртіптің аяқталуы мен 1914 жылға дейін халықаралық саяси әрекеттерді анықтаған еуропалық орталықтанған, ұлттық мемлекеттерге негізделген, күштер тепе-теңдігі жүйесінің орнағандығын белгілеген оқиға.

Халықаралық жүйе және оның құрамдас бөліктері

Геосаясат: халықаралық саясаттағы географиялық факторлар рөлін сипаттайды. Индустрияландыру және технологиялық прогресс сауда және әскери әрекеттерде адамдардың қозғалысына географиялық кедергілердің болу әлеуетін түсіргендіктен 20 ғасырда геосаясатқа көп көңіл бөлінбеді. 21 ғасырда геосаясаттың рөлі қайта өсті.

Әлемдік жүйе: өзара байланысқан қоғамдардың жиынтығы. Әрбір қоғамның болмысы оның мықты, орташа және әлсіз мүшелерден тұратын әлемдік жүйедегі алатын салыстырмалы орнына байланысты. 1900 жылдардың әлемдік жүйесі капиталистік жүйе болды. 20 ғасырдың көп бөлігінде бәсекелесуші капитализм мен коммунизм бар әлемдік жүйе болды. Олар үстемдік орнату үшін күресті. 20 ғасырдың соңында қайтадан тек капиталистік әлемдік жүйе орнықты.

Негізгі қоғамдар: экономикалық әртараптандырылған (20-ғасырда индустриаланған деген мағыны білдірді), бай және мықты, сонымен қатар сыртқы бақылаудан салыстырмалы түрде тәуелсіз қоғамдар. *Перифериялық қоғамдар:* экономикалық шамадан тыс мамандандырылған, негізгі күштердің тікелей бақылауында немесе айла-амал субъектісі болатын, салыстырмалы түрде кедей және әлсіз қоғамдар. *Жартылай-перифериялық қоғамдар:* өз экономикаларын индустриаландыруға және/немесе әртараптандыруға ұмтылатын қоғамдар. Олар негізгі қоғамдардан әлсіз болғандықтан, олардың перифериялық қоғамдарға қарағанда айла-амалдардың субъектісіне айналу мүмкіншілігі төменірек.

Өзаратәуелділік: өзара тәуелді болып келетін, яғни ұлттық халықтар халықаралық транзакциялар арқылы тығыз байланысқан екі немесе одан да көп ұлттық мемлекеттер. Кез келген қоғамның тәуелсіздік түсінігі осы ғасырда тек салыстырмалы болып келеді. Негізгі қоғамдардың өздері шынымен тәуелсіз емес, себебі олардың қуаты, бір жағынан перифериялық және жартылай-перифериялық аумақтардан келетін ресурстарды бақылауға тәуелді. *Сезімталдық:* екі немесе одан да көп ұлттық мемлекеттердің таңдау бойынша өзаратәуелділік позицияда болуы.

Зерттеулер сыни ойлау және фактілер мен құбылыстарды, олардың *Түсіндірілуін, баға беруді* түсінуді қажет етеді. *Түсіндіру* үшін сіз әдетте «Ол нені білдіреді?» сияқты сұрақтарға жауап беру керексіз, көп жағдайда олар түсіндірілуді көрсетеді: Бұл үзінді нені білдіреді? Осы нәтижелердің әсері қандай? Бұл мағлұматтардан біз не білеміз? Зерттеулер логикаға үйретеді, сіз белгілі бір тақырып айналасындағы мәселелер жөнінде тапқыр пайымдаулар жасау керексіз. Сіздің мақалаңыз өзіңіздің оқу, бақылау, сұхбаттасу және тестілеуге логикалық жауабыңызға байланысты болады. *Осалдық:* ұлттық мемлекеттердің өзара тәуелділік жағдайында қолжетімді баламалары жоқ кездегі жағдайы [1].

Зерттеу жұмысы дәлелдеменің негізгі құрамын білуге көмектеседі. Көп жағдайда, зерттеу жұмысын жазу кезінде сіз пікір айтып, оны себептер мен дәлелдемелермен дәлелдеу керексіз. Мысалы, егер сіз «бірполярлы әлем қазіргі халықаралық қатынастардың билігі астында» деген пікір жазсаңыз, сіз өзіңіздің пікіріңізді дәлелдеулермен қорғау мен теорияңызға қатысты сын-тегеуріндерді алдын-ала болжауды үйренесіз.

Баға беру үшін пайымдаудың нақты критерийлерін орнатып, одан кейін субъектінің осы критерийлерге қалай жауап беретінін түсіндіру керек. Бірінші ретте сіз өзіңіздің критерийлеріңізді құру керексіз (объективті қорытынды

жасау үшін кеңістік, уақыт, хронологиялық құрылым, дереккөздер, олардың шынайылығы, логикалық құрылым, дәлелдер және т.б критерийлер). Мысалы, бүгін Екінші дүниежүзілік соғыс қарсаңында болған оқиғаларды қалай дұрыс түсіндіру? Бүгінгі күнмен ұқсастықтар табу мүмкін бе? Соғыс алдындағы экономикалық және саяси дағдарыс деген не? Халықаралық және саяси салдарлары қандай болды? Психологиялық салдары қандай болды? Мысалы, егер сіз «бірполярлы әлем қазіргі халықаралық қатынастардың үстемдік сипаты» деген пікір жазсаңыз, сіз өзіңіздің пікіріңізді дәлелдеулермен қорғау мен теорияңызға қатысты сын-тегеуріндерді алдын-ала болжауды үйренесіз.

Зерттеу *сыни ойлауға* үйретеді. Өз тақырыбыңыз бойынша дәлелдерді сұрыптау барысында сіз пайдалы ақпарат және айғақсыз немесе мұқият ойланбаған түсініктерді ажырата білуді үйренесіз. Кейбір дереккөздерде, мысалы интернет желісінде, мерзімді, сенімді ақпарат алуға болады, бірақ қажетсіз әрі құжаттанбаған пікірлермен сізді қызықтыруы мүмкін. Сіз фактілер мен қайнаркөздердің шынайылығын анықтау керексіз, ғылыми жұмыстағы мәселе бойынша жұмысты сынап, ол жөнінде қорытынды шешім жасау үшін сіз фактілер мен қайнаркөздерді өлшеу керексіз (мысалы, олардың көлемін, әсер ету деңгейін, салдарларын). Бір үрдіспен баға беру басқа тақырыптарға қалай ұласатынын көрейік. Мысалы, Таяу Шығыстағы қазіргі қақтығыстардың, «Араб көктемі», мүмкін 2003 жылғы АҚШ-тың Ирактағы соғысының салдары, державалардың мүдделері мен әсерінің тарихи алғышарттары, ұзақ уақыттық себептері болмауы мүмкін. Осы қақтығыстар жөніндегі көп ауқымды құжаттарды, деректерді зерттемей оларды түсінуге болмайды. Осылайша қақтығыс тарихы бір кезеңнен екінші кезеңге ұласады.

Дүниеге бәсекелестік көзқарас (негізгі теория)

Халықаралық қатынастарды оқуға дайындық кезінде фактілер мен түсіндіру (интерпретация) арасындағы тұрақты шиеленіске таяну қажет. Егер барлығымыздың халықаралық қатынастар оқуымыз тек фактілерді талап етсе, онда біздің әлемдік саясатты түсінуіміз бірдей болатын еді. Алайда, фактілер өздері үшін жауап бермейді. Олар концепциялар бойынша ұйымдастырылады, теориялар бойынша құрылымдалады, дүниеге көзқарастар бойынша түсіндіріледі және жеке және субъективті құндылықтар жүйелері бойынша бағаланады.

Реализм: әлемдік саяси жүйені бәсекелесуші мемлекеттер арасындағы билік және қауіпсіздік үшін анархиялық күрес ретінде суреттейді. Бұл мемлекеттерден жоғары билік жоқ. Осылайша, мемлекеттер жеке немесе басқа мемлекеттермен одақтасып өз қорғанысын қамтамасыз етеді. Күш – қауіпсіздікті қамтамасыз ететін жалғыз құрал. Қауіпсіздік кез келген мемлекеттің үздік әрі қауіп төндіретін позицияға жетуіне жол бермеуге дайындықтан шығады. Реализм ең алдымен мемлекет қауіпсіздігі мен күшіне назар аударады. Э.Х. Карр мен Ганс Моргентау секілді ерте реалистер мемлекеттерді өздерінің қауіпсіздігі мен өмір сүру мүмкіншілігін арттыруға тырысатын өзімшіл, күш ізденуші рационалды акторлар деп сипаттаған болатын. Мемлекеттер арасындағы ынтымақтастық – әрбір жеке мемлекеттің

қауіпсіздігін арттыру жолы (идеалистік себептерге қарама-қарсылық ретінде). Дәл осылай, кез келген соғыс әрекеті идеализмге емес өз мүдделерге негізделу керек. Көптеген реалистер Екінші дүниежүзілік соғысты осы теорияның дәлелі ретінде қарастырды [2].

Либералды-идеалистік интернационализм: мемлекеттердің жаһандық үстемдік рөлінің әлсіреуіне сенуге себептер бар деп пайымдайды. Халықаралық институттар, халықаралық құқық және халықаралық сауда – барлығы жаһандық қауымдатықтың дамуына үлесін қосады. Осылайша, біз әлемді тек мемлекеттер ара-қатынастары тұрғысынан ғана емес, өсіп жатқан қауымдастық тұрғысынан да қарастыруымыз керек [3].

Халықаралық қоғам теориясы (Ағылшын мектебі) да мемлекеттердің ортақ нормалары мен құндылықтары және олардың халықаралық қатынастарды қалай реттейтіндеріне назар аударады. Осындай нормалардың мысалдарына дипломатия, тәртіп және халықаралық құқық жатады. Нео-реализмге қарағанда ол міндетті түрде позитивистік емес. Николас Уилер - көрнекті солидарист, ал Хэдди Булл мен Роберт Х. Джексон - мүмкін, ең танымал плюралистер [4]. Теоретиктер, негізінен, гуманитарлық интервенцияға назар аударады және оны көбірек қолдайтын солидаристер мен тәртіп пен егемендікке көбірек баға беретін плюралистерге бөлінеді.

Бұдан басқа, біраз мемлекеттер толық егемендікті талап етуден ары өтіп, «пост-модернистік» деп есептеледі. Осындай әртүрлі типтегі мемлекеттер қатынастарын түсіндіруге қазіргі заманғы халықаралық қатынастардың қабілеттілігі таласқа түсуде. «Талдау деңгейлері» - жеке деңгей, бірлік ретіндегі ішкі мемлекет, трансұлттық және үкіметаралық қатынастардың халықаралық деңгейі мен жаһандық деңгейден тұратын халықаралық жүйені қарастыру жолы [5].

Осылайша, Халықаралық қатынастар (ХҚ) бағдарламасы пәнаралық болып келеді және студенттерге мұғалімдер жетекшілігімен кең ауқымды ғылыми зерттеулер жасауға мүмкіндік береді.

1. An Encyclopædia Britannica Company//<https://www.britannica.com/>; 2016 Merriam-Webster, Incorporated//<https://www.merriam-webster.com/dictionary/nation/>

2. Morgenthau H. Politics Among Nations: The struggle for Power and Peace (1978). - New York, 1978. Pp. 4–15 (Retrieved 2016-02-24)

3. Mingst K.A.,&Arreguin-Toft I. M. Essentials of International Relations (5th ed.). New York: W. W. Norton & Company, 2011

4 see: Bull H. Anarchical Society. - New York: Columbia University Press, 1977; Nye J. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs Ltd, 2004

5. Conflict after the cold war. Arguments on Causes of War and Peace / Richard K/Betts. – New York: Macmillan, 1994

RISO формат А-3. Формат 60*84/16
Бумага офсетная. Усл.печ.л. 4.31
Шрифт «Times New Roman». Тираж 100 экз.
Отпечатано в «Print Service» ИП
E-mail: 3922554@mail.ru